

Т. М. Анакіна, кандидат юридичних наук,
старший науковий співробітник
НДІ державного будівництва та місцевого
самоврядування НАПрН України

Значення політики Східного партнерства у правовідносинах між Україною та Європейським Союзом

Незмінним зовнішньополітичним пріоритетом нашої держави з 1993 р. визначено членство в Європейському Союзі. Європейський вибір України зумовлений самим фактом цивілізаційної приналежності до спільноти європейських народів. Інтеграція в європейський політичний, економічний і гуманітарний простір є стратегічним орієнтиром і системоутворювальним чинником розвитку держави. На сьогодні правову основу відносин між Україною та ЄС становить Угода про партнерство та співробітництво від 14.06.1994 р. (далі – УПС), однак 30.03.2012 р. парафровано текст нового міжнародного договору (Угоди про асоціацію), що передбачає значно більший ступінь інтеграції України до ЄС шляхом створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, посилення політичного та економічного співробітництва, а також здійснення заходів щодо зближення законодавства України до *acquis* Союзу [1, с. 3].

Зацікавленість Європейського Союзу у розвитку відносин із нашою країною обумовлена низкою чинників, серед яких особливе геополітичне становище України та безпосереднє сусідство у результаті двох останніх хвиль розширень на Схід [2, с. 319-333]. У ст. 8 Договору про ЄС наголошується, що Союз розвиває особливі відносини з сусідніми країнами для створення на основі цінностей Союзу простору добробуту та добросусідства, якому притаманні близькі та мирні стосунки на засадах співпраці. Для реалізації вищевказаної норми Договору про ЄС у сфері зовнішньої політики і політики безпеки ЄС реалізуються спеціальні форми співробітництва з його державами-сусідами, однією з яких є політика Східного партнерства, що була започаткована у 2009 році у межах загальної Європейської політики сусідства. Вказаний напрямок співробітництва передбачає активну взаємодію ЄС з Україною та іншими 5-ма пострадянськими сусідніми країнами (Азербайджаном, Білорусією, Вірменією, Грузією, Молдовою). Підкреслюючи, що зазначена форма співробітництва не надає юридичних гарантій щодо членства, у ній були започатковані конкретні умови сприяння належній рецепції стандартів ЄС і визначені рамки для подальшого процесу наближення східних партнерів до ЄС завдяки чітко окресленим інструментам співпраці [3, с. 5].

Відзначимо, що деякі правові аспекти політики Східного партнерства Європейського Союзу стали предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених. У першу чергу варто виділити праці О. М. Гладенка, Я. М. Костюченка, Ю. В. Мовчан, Т. А. Сауляк, Є. Ю. Трещенкова, К. І. Трубачової, В. В. Халаджи, О. В. Шишкіної, І. В. Яковюка. Разом із тим

науковцями дається неоднозначна оцінка концепції Східного партнерства для подальшої інтеграції України до ЄС – від схвальної до стримано-критичної, що пояснюється відсутністю юридичних гарантій щодо членства у змісті цього політичного проекту. З урахуванням вказаного необхідно з'ясувати значення політики Східного партнерства у відносинах з Євросоюзом.

Зasadничі положення Східного партнерства визначені у Спільній декларації Празького саміту 07.05.2009 р., відповідно до якої створюється багатосторонній механізм співпраці сторін, який доповнює двосторонні угоди між ними. Відповідно до вказаного акту метою Східного партнерства є реалізація умов для прискорення переходу до відносин у межах асоціації з ЄС, що передбачає запровадження поглибленої та широкомасштабної зони вільної торгівлі, створення умов щодо підвищення мобільності громадян шляхом лібералізації візового режиму, сприяння регіональному розвитку на основі політики регіонального вимірювання ЄС, запровадження інтегрованої системи управління кордонами, співпрацю у сфері енергетичної безпеки, узгодження внутрішнього права цих країн та приведення їх до стандартів ЄС. Політика передбачає значне фінансування та технічну допомогу країнам у проведенні ними відповідних реформ на національному рівні через Комплексну програму інституційного розвитку [4, с. 22-23].

На відміну від усіх інших політик у рамках Східного партнерства диверсифіковано враховується ситуація в кожній країні та її вибір формату відносин із ЄС, що обумовлює інтенсивність взаємовідносин сторін. Крім того, в основі співробітництва лежить принцип обумовленості, який означає, що на якість співпраці з Союзом впливає результативність проведених країною реформ щодо рецепції стандартів ЄС, успішна реалізація яких передбачає перехід до наступної фази інтеграції. Для України такий індивідуальний підхід є вкрай необхідним, оскільки він дозволяє уникнути гальмування реалізації пропонованих програм і проектів, якщо вони не відповідають національним інтересам окремих держав-партнерів або є несвоєчасними на певному етапі. Східне партнерство доповнене ще й принципом спільності, який полягає у встановленні взаємних прав та обов'язків Євросоюзу і країн-партнерів, що позитивно впливає на поглиблені взаємодії сторін. Цілі політики Східного партнерства досягаються як на багатосторонньому рівні через регіональне співробітництво між ЄС та усією групою держав одночасно, так і шляхом двостороннього поглибленого співробітництва з конкретною сусідньою державою на основі міжнародних договорів нового покоління – угод про асоціацію (далі – УА).

Зі змісту УА можна зробити висновок, що вона здатна суттєво впливати на правопорядок України через політичну та економічну інтеграцію з Союзом. Зокрема, в основі політичної асоціації – конвергенція позицій України та Євросоюзу з усіх питань міжнародного миру і безпеки, забезпечення безпосередньої участі України у політиках, агенціях і програмах ЄС, спільність дій з метою забезпечення інтересів національної безпеки Української держави [1, с. 14]. Економічна інтеграція передбачає

створення поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, якій притаманні деякі риси спільного ринку. Крім того, УА передбачає включення у національне право значних блоків норм права Євросоюзу шляхом рецепції багатьох положень установчих договорів ЄС та відсилки до регламентів та директив ЄС, на які робляться посилання в додатках та актах органів асоціації. При цьому відмінною рисою УА з Україною, порівняно з чинною УПС, є закріплення деталізованих переліків законодавчих актів Євросоюзу, що підлягають запровадженню в Україні із чітко визначеними строками їх прийняття. До того ж на відміну від нечіткого законодавчого наближення, передбаченого ст. 51 УПС, процедура адаптації за УА охоплює узгодження не лише законодавства, але й практики його застосування в ЄС.

Вітчизняні та зарубіжні вчені у своїх працях дають переважно позитивну оцінку значення політики Східного партнерства ЄС для України, підкреслюючи, що її послідовна реалізація сприяє зміцненню демократії, забезпеченню верховенства права, запровадженню ефективного управління та поширенню ідеології поваги до прав і свобод людини, що здатне суттєво наблизити Україну до ЄС [3, с. 5; 5, с. 8; 6, с. 9]. При цьому звертається увага, що східний напрямок політики ЄС на відводить Україні окремого важливого місця поміж інших держав та не передбачає особливих механізмів, що здатні суттєво вплинути на процес європейської інтеграції України [7, с. 10].

На нашу думку, політика Східного партнерства ЄС здатна позитивно вплинути на подальший розвиток та поглиблення правовідносин Україна-ЄС виключно за умови активної участі нашої держави та дотримання базових цінностей Союзу. Це обумовлене охопленням вказаною політикою широких сфер правового регулювання та запозиченням низки механізмів, характерних для співробітництва з державами-кандидатами у процесі їхньої інтеграції до Союзу. Таким чином, участь у Східному партнерстві дає можливість Україні збільшити свій передвступний потенціал для забезпечення відповідності критеріям членства у Союзі. З іншого боку, незацікавленість нашої країни у вказаному проекті може викликати негативну оцінку з боку політикуму ЄС та призвести до стагнації переговорного процесу щодо подальшої європейської інтеграції. Тому на даному етапі розвитку відносин із Європейським Союзом для реалізації зовнішньополітичних планів Україні необхідно належним чином скористатися потенціалом, закладеним у політиці Східного партнерства.

Використана література:

1. Угода про асоціацію Україна-ЄС: дороговказ реформ / За ред. О. Сушка. – К.: Konrad Adenauer Stiftung, 2012. – 55 с.
2. Копійка В. В. Європейський Союз: досвід розширення і Україна / В. В. Копійка. – К.: Юрид. думка, 2005. – 448 с.
3. Східне партнерство ЄС: додаткові можливості для євроінтеграції України / за ред. В. Мартинюка; Укр. незалеж. центр політ. дослідж. – К.: Агентство «Україна», 2009. – 84 с.

4. Політико-правові стандарти ЄС і напрями вдосконалення моделі модернізації сучасної України: Наукова записка / Відп. ред. В. П. Горбатенко. – К.: Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України, 2011. – 106 с.
5. Халаджи В. В. Європейська політика сусідства як напрям зовнішньої політики Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. політ. наук : 23.00.04 / В. В. Халаджи; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т міжнар. відносин. — К., 2011. — 20 с.
6. Костюченко Я. М. Правове регулювання співробітництва України і Європейського Союзу: автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / Я. М. Костюченко; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка. — К., 2010. — 18 с.
7. Яковюк В. І. Програма «Східне партнерство» як засіб інтенсифікації відносин ЄС та держав-сусідів Союзу // Програма «Східне партнерство» як правова платформа співпраці України і ЄС: зб. наук. пр. / редкол.: С. Г. Серьогіна, І. В. Яковюк, О. Я. Трагнюк. – Х.: НДІ держ. буд.-ва та місц. самоврядування, 2012. – С. 9-11.